

DOI <https://doi.org/10.37687/2413-6433.2020-4.12>

Костицький В.В.,
доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України,
професор кафедри теорії права та держави
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0003-1692-9810

**РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ ЯЦЕНКА ІГОРЯ СТАНІСЛАВОВИЧА
«ПРИНЦИП ПОДІЛУ ВЛАДИ: ІДЕЙНО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИКА
РЕАЛІЗАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА
(ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ)»¹**

Книга присвячена поділу влади, що становить базовий принцип забезпечення демократії. У виданні представлено історико-правове дослідження ідейно-теоретичних засад і практики реалізації принципу поділу влади в Республіці Польща від моменту зародження у другій половині XV ст. в польській політико-правовій думці поглядів на владу та її поділ до сучасної ситуації в Республіці Польща, коли питання поділу влади набуло не лише теоретичного, а й вагомого практичного значення з огляду на те, що з кінця 2015 р. в Республіці Польща почалася так звана криза Конституційного Трибуналу.

У книзі принцип поділу влади розглядається як теоретичний постулат, який дає можливість не стільки будувати державний механізм та організувати його функціонування з огляду на необхідність державно-владної діяльності органів держави відповідно до їх компетенції, скільки забезпечувати недопущення узурпації (авторитаризації, диктатури) влади в державі, гарантувати права й свободи її суверена – народу.

У монографії в історичній послідовності розглянуто принцип поділу влади з позиції його теоретичного осмислення представниками польської політико-правової думки, нормативного закріплення та практики його реалізації в конкретних історичних умовах. Ці питання розглянуто в їх взаємному зв'язку та впливу, коли ідейно-теоретичні засади принципу поділу влади становлять теоретичну основу для їх нормативного закріплення, яке в подальшому зумовлює практику реалізації цього принципу, що, відповідно, впливає на його подальше теоретичне осмислення, нормативне закріплення та практику реалізації.

У книзі представлений аналіз широкого спектру джерел польської політико-правової думки з питань поділу влади, які належать до різних історичних періодів. Частина з них уперше представлена в українській фаховій літературі,

присвяченій історії політико-правових учень. Такими джерелами є праці польських мислителів, політиків і державних діячів, учених-правників як минулого (починаючи з XV сторіччя), так і сучасних, а саме: А. Моджевського, Л. Опалінського, В. Гошліцького, Я. Пшилуського, С. Гарчинського, С. Конарського, В. Комарницького, М. Ростворовського, В. Маліняка, Л. Гембажевського, І. Чуми, А. Бурди, К. Опалека, К. Гжибовського, Г. Сейдлера, М. Соболевського, Р. Малайного, А. Пулло, А. Сильвестшака та інших.

Заслуговує на увагу представлена у книзі авторська періодизація розвитку ідейно-теоретичних засад реалізації принципу поділу влади в Польщі, що базується на постулатах, на яких формувалися ідейно-теоретичні засади реалізації влади та принципу поділу влади. Це, зокрема, такі періоди:

1) джерело влади – король, запобігання узурпації влади; забезпечення прав і свобод певної частини суспільства – шляхти, магнатів і короля; досягнення станового компромісу (від зародження в XV ст. до втрати Польщею незалежності в 1791 р.);

2) залежність або відсутність суверенної влади загалом, боротьба за незалежність держави та суверенність влади (1792–1917 рр.);

3) відновлення незалежності держави та суверенності влади, запобігання авторитаризації влади й диктатурі; забезпечення прав і свобод особи та громадянина; джерело влади – народ; досягнення компромісу політичних сил (1918–1934 рр.);

4) авторитаризація влади, джерело влади – держава; організаційний (інституціональний) поділ влади, підпорядкування органів влади голові виконавчої влади – президенту (1935–1939 рр.);

5) окупація держави, відсутність суверенної влади на території держави; формулювання принципів майбутньої організації влади після відновлення суверенності (1940–1945 рр.);

¹ Яценко І.С. Принцип поділу влади: ідейно-теоретичні засади та практика реалізації на прикладі Республіки Польща (історико-правовий аналіз) : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 436 с.

6) встановлення політичної диктатури комуністичної ідеології; демократичний централізм, єдність влади; формально суверен влади – народ, проте фактично спостерігається єдиновладдя однієї партії; організаційний поділ влади як система управління державної влади (1946–1988 рр.);

7) скасування єдиновладдя однієї партії (політичної диктатури комуністичної ідеології), запобігання авторитаризації влади, єдиновладдю; джерело суверенної влади – народ; наявність органу конституційної юрисдикції; права опозиції, верховенство права, правова держава; поділ влади як базовий принцип демократичної держави; досягнення компромісу політичних сил (1989–1996 рр.);

8) поділ влади – базовий принцип демократичної держави; забезпечення базових принципів демократичної держави (правової держави, верховенства права); забезпечення прав і свобод громадян; запобігання авторитаризації влади; джерело суверенної влади – народ; пропозиції виділення в поділі влади нових гілок (функцій, органів) влади (контрольної влади, нейтральної влади); досягнення компромісу політичних сил; пропозиція здійснення поділу влади також за принципом «правляча влада» та «влада опозиції» з наданням останній відповідних гарантій впливу на «правлячу владу» й контролю за нею; доповнення ідейно-теоретичних засад поділу влади її вертикальним поділом як невід'ємним елементом реалізації принципу поділу влади, у якому виокремлюється влада територіального самоврядування (1997 р. – дотепер).

На особливу увагу заслуговує аналіз сучасної кризи поділу влади в Республіці Польща. Сьогодні в Польщі спостерігається деформація поділу влади внаслідок того, що законодавча й виконавча гілки влади опинилися під контролем однієї політичної сили. З листопада 2015 р. вперше в новітній історії Польщі виникла ситуація, коли вся повнота законодавчої та виконавчої влади зосередилася в одній політичній силі, що призвело до деформації, або кризи, поділу влади, зокрема до ситуації, коли законодавча й виконавча гілки влади в порушення конституційного принципу поділу та рівноваги влади втручаються в діяльність судової влади в особі Конституційного Трибуналу.

Сучасна польська деформація поділу влади показала необхідність опрацювання нових підходів до ідейно-теоретичних засад реалізації поділу влади, які варто розглядати в політичному, теоретичному, нормативному (конституційному та позаконституційному), інституціональному, суспільному, персональному й наднаціональному вимірах.

На сьогодні в Україні не так часто публікуються книги, присвячені питанню поділу влади. З огляду на те, що в Україні зараз також спостерігаються певні кризові явища у взаємодії законодавчої, виконавчої та судової гілок влади (про що свідчать події навколо Конституційного Суду України), книга заслуговує на особливу увагу, оскільки містить не лише глибокий аналіз схожої ситуації, яка виникла в Польщі раніше, а й аналіз сучасної ситуації з реалізацією принципу поділу влади в Україні.